

ӘДӘБИЯТ

ВАГИФ ПОЕЗИЈА БАЈРАМИ

Азәрбајҗан әдәби дилинин инкишафында М. П. Вагифин ролу

М. П. Вагиф зоманосинин дәрин эәкаҗа малик шаирә, Азәрбајҗан халгы илә рус халгы арасында ичтисман-сигәси вә модәни олағәләрин әсәсини гоҗал коркомли дәвәт хадими олмағла бәрәбәр, Азәрбајҗан чанлы халг данышыгы дилини классик әдәби дил сәвиҗәсинә үксәлдән, ону бұлурлашдыран бөүк сөз устасы олмушдур. Шаирин поезијасы илә танышылыгы зағаны «бир халгын тарихинә бәрәбәр олан бир гәлбин тарихи» (М. J. Лермонтов) јадымыза дүшүр. Бунир потичесидир ки, XVIII әср Азәрбајҗан әдәби дили Вагифин Јарадычылыгында камала чатыр вә бу әср әдәби дилимизин инкишафында Вагиф мәрһөләси кими сәһиҗәләнир. Дилимизин инкишафында XIV әср Нәсим, XVI әср Фәзули әсридирсә, XVIII әср Вагиф әсридир.

җоҗат ашныг, көзәллик нәғмәкәры олан Вагифин Јарадычылыгы истәр әдәбијатимизин, истәрсә дә әдәби дилимизин инкишафында јени мәрһәлә олуб, Вагиф әдәби мәрһәлән әсәсини гојмушдур.

Вагиф әдәби мәрһәләнин ән парлаг хүсәсиҗәти бундан төзәһүр едир ки, о, өз һәмишәчәван лирикәсини халгын баш дүшәчәҗи бир дилдә јазыб-јаратды, әдәби диллә чанлы данышыг дили арасындакы Чин сәддин төмәләнлик учурду. Вагиф поезија дилимизә јени руһ, баһар төрәвәти, милли колорит, өз мајасыны халгын бұлур чешмәсиндән алан сөз вә ифәдәләр кәтирди:

Хумар-хумар бахмаг көз
гајдасыдыр,
Лаләтәк ғызармаг үз
гајдасыдыр,
гајдасыдыр,

Пәришанлыг әүлфүн өз
гајдасыдыр,
Нә бади-сәбадан, нә
шанәдәндир.

Бу парчада дилимизин бүтүн инчәликләрини дуймамаг, онун поэтик вүсәтинин, әмоционал күчүнү көрмәккә мүмкүн дәјилдир. Верилән нүмунәдә дилин ајдынылығны, сәдәлијини сүбүта чалышмаг күношин варлығны, онун нурулуғуну иҗәбатә чәһд әтмәк кими һавәји зәһмәт оларды.

Демәли, Вагиф XVIII әсрдә сәдә халг дили илә мөчүзә Јарадырды, мусиги бәстәләјирди.

Вагифин дили халис Азәрбајҗан дилидир. Бу әдәби дилин сәзләри дә, бәдин синтаксиси дә, шәриҗәти дә көлрәдән әнмәмиш, өзкә дијардан кәтирилмәмиш. Азәрбајҗан чанлы данышыг дилинин зәңкиҗ хәзинәсиндән алынышыдыр.

Вагиф өз мајасыны «Дәдә Гәргүд»-дан көлән мүдрикләхдән, Молла Нәсрәддин вә Вәһлул Дәһләдә ады илә ајландырылан халг һикмәти һазырчаваблығыннан, Хәтән шәринин сәдәлијиндән, Гурбани шәринин ширинлијиндән олан халг шәр дилини новатор шаир кими үксәкләрә гәлдирды вә Вагиф зирвәсини јаратды.

Вагиф чанлы халг дилинин сирләрини, сөз вә ифәдәләринин минбир мө'на чаларларыны бүтүн инчәликләринә гәдәр билән маһир сөз сәррафи иди. Онун әдәбијат тарихимиздә ојнадыгы рол шаирин сөз сәһәткарлыгында дә арашдырылыр. Мәсәлән:

Әввәл көзәлләрдә
кәрәкдир чағлыг,

Ондан сәира ола сәдәлик,
ағлыг,
Нә ағыда јашмаг, нә үздә
јағлыг,
Чиркинлик үзүнү
бүрјүндәдир.

Вашдан-баша халг сөз вә ифәдәләриндән ибарәт олан бу шәр нүмунәси Вагифин халг данышыг дилинин билиҗисәи олдугундан хәбәр вәрир.

Вагифин истәр классик (гәзәл, мүхәммәс вә с.), истәрсә дә халг шә'ри үслубунда јадыгы әсәрләринин дили бәдин чәһдәтән рәван, үслуб бахымындан солис вә үрөҗәтәндир; мәсәлән:

Сәнин, еј шух мәләнкәдә,
гурбанын олум,
Кәлмишәм доркаһна мән
дәдә, гурбанын олум,
Нә олур бир јетәсән
фәрјадә, гурбанын олум,
Мәни көздән сәләб ујма
јадә, гурбанын олум,
Вәлә иш јахшы дәјил,
һеч адә, гурбанын олум!

Көрүндүҗү кими, классик шә'р формасында олан һөмин парчада аңлашылмаз сөз вә ифәдәләр јох дәрәҗәсиндәдир.

Поетик фикрин ајдынылыгы вә јыҗамлыгы, сөзә гәһәт, чанлы халг данышыг дилинә мөхүс мәҗәзәләр системиндән бачарығла истифадә Вагифин сөз сәһәткарлығын әсәсини төшкил едир. Вагифин халг төрәфиндән сәвиләсинин сирри бир дә бундадыр. Војук шаиримиз С. Вургун «Вагифин ширин дили» дәјәндә доғма Азәрбајҗан дилинин нәзәрдә тутурду. Вагифин шә'рләри о гәдәр рәван, сәдә вә о гәдәр шириндир ки, адам охумағла дәјмур.

Зәрифә ВУДАГОВА